

УДК 371.134 :792.8

Олена Мартиненко

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ХОРЕОГРАФІЇ В УМОВАХ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті розглянуто актуальність компетентнісного підходу до фахової підготовки майбутнього вчителя хореографії, визначено поняття «професійна компетентність вчителя хореографії», виділені принципи та педагогічні умови підготовки компетентного хореографа, сформульовані загальні та спеціальні компетенції, а також програмові результати навчання студентів-хореографів ОКР «бакалавр».

Ключові слова: фахова підготовка вчителя хореографії, професійна компетентність вчителя хореографії, загальні (ключові) компетенції, спеціальні (фахові) компетенції.

В статье рассматривается актуальность компетентностного подхода к профессиональной подготовке будущего учителя хореографии, дано определение понятия «профессиональная компетентность учителя хореографии»; выделены принципы и педагогические условия подготовки компетентного учителя, сформулированы общие и специальные компетенции, а также программные результаты обучения студентов-хореографов ОКУ «бакалавр».

Ключевые слова: профессиональная подготовка учителя хореографии, профессиональная компетентность учителя хореографии, общие (ключевые) компетенции, специальные (профессиональные) компетенции.

Article deals with the actuality of the competent approach to the professional training of future teacher choreography. On the basis of literature's analysis it is determined the term «professional competence of teacher o choreography» which is defines as the feature of personality which reveals in: capacity for the pedagogical, performance and ballet-master's activities; in theoretical and practical readiness for the teaching Choreography within school and extra-school activity; in ability to act effectively, to solve effectively standard and non-standard problem situations which appear during practical pedagogical activity. Author allocates principles and pedagogical conditions of competent choreographer's training. There are formulated general and special competences, program results of teaching students' choreographers at educational-qualification level «Bachelor». Within the article it is also marked the expediency of using (during the educational process at high educational establishments) professionally-oriented technologies of teaching:

trainings, educational games, discussions, solving of problem methodic tasks, educational projects, video-observation also, which are considered to be the way of development professional competence of future teachers of Choreography.

Key words: professional training of the teacher-choreographer, professional competence of the choreography's teacher, general (key) competences, special (professional) competences.

Сучасна система вищої педагогічної освіти мистецького напрямку спрямована на підготовку висококваліфікованих фахівців здатних якісно організувати навчально-виховний процес у шкільних та позашкільних установах відносно тенденцій розвитку суспільства, відповідно до педагогічних і мистецьких інновацій.

Досліджуючи проблеми підготовки фахівців хореографічного напрямку, науковці наголошують на важливості професійно-педагогічної спрямованості освіти, удосконаленні теоретико-методичної, фізичної (виконавської) та психолого-педагогічної основ навчання, розвитку важливих професійних якостей, виробленні індивідуального стилю діяльності, використанні диференційованого підходу, активізації самостійної роботи студентів (Л. Андрощук, О. Бурля, С. Забрєдовський, О. Таранцева, Т. Тарасенко, Т. Сердюк, М. Рожко, Ю. Ростовська, Л. Цветкова, Ю. Шмакова та ін.). У своїх дослідженнях важливе місце вчені відводять розвитку професійної компетентності майбутнього вчителя хореографії, яка передбачає вільне володіння предметом, усвідомлення своєї ролі в навчанні та вихованні учнів, володіння професійно-педагогічними якостями. Проте проблема формування професійної компетентності майбутніх учителів хореографії, керівників танцювальних колективів потребує детального дослідження та узагальнення.

Мета статті полягає в визначенні поняття «професійна компетентність вчителя хореографії» через ключові компоненти та її зміст; визначенні загальних (ключових), спеціальних (фахових) компетенцій та програмових результатів навчання студентів-хореографів ОКР «бакалавр».

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що проблемі вдосконалення системи освіти шляхом упровадження компетентнісного підходу присвячені праці вчених: Н. Бібік, І. Зязюн, Л. Коваль, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко, С. Трубачова, Г. Фрейман та ін. Проблему формування професійної компетентності, як складного багатовимірного феномена вивчали: М. Волошина, В. Кальней, А. Михайленко, С. Шишов; розкриття змісту та моделювання процесу формування професійної компетентності: В. Болотов, А. Маркова, С. Мішина; формування ключових компетентностей: А. Гетьманська, І. Зимня, Г. Куракова, Л. Паращенко, А. Хуторський та ін. Між тим, не існує загальноприйнятого визначення цього поняття, дослідники здебільше вивчають лише окремі його сторони.

На думку А. Хуторського, компетенція – це «заздалегідь задана

соціальна вимога (норма) до освітньої підготовки учня, необхідна для його ефективної продуктивної діяльності в певній сфері». Поняття «компетентність» він розглядає як: «володіння учнем відповідною компетенцією, яка включає особистісне ставлення до цієї компетенції й предмету діяльності» [11]. Дослідники С. Шишов, В. Кальней вважають, що компетентність – це «здатність (уміння) діяти на основі здобутих знань» [12]. Є. Іванов підкреслює, що компетентність розглядається як володіння відповідною компетенцією, тобто сукупністю взаємозалежних знань, умінь, навичок і відносин, пов'язаних із предметом навчання, що дозволяє виконувати цілеспрямовані й результативні дії з ним [4].

Концепція компетентностей у проекті Tuning «Освіта» розглядає компетентності як динамічне поєднання природних властивостей людини, що разом із набутими знаннями, вміннями й навичками роблять можливим компетентне виконання певної функції або професійного завдання [1; 7].

Наведені визначення дають змогу розглядати поняття «компетентність» не як спеціально структурований набір знань, умінь і навичок, тобто компетенції, а як специфічну здатність, яка дає змогу ефективно розв'язувати проблеми, що виникають у реальних ситуаціях професійної діяльності.

Аналіз наукових джерел свідчить про відсутність єдиного підходу щодо трактування поняття «професійна компетентність». Це поняття розглядається вченими як «поглиблене знання», «стан адекватного виконання задачі», «здібність до актуального виконання діяльності», «ефективність дій» [2].

На основі аналізу існуючих підходів до визначення професійної компетентності вчителя (В. Адольф, А. Акімова, О. Дубасенюк, С. Лісова та ін.), спираючись на основні завдання професійної підготовки студента-хореографа ми визначили, що «*професійна компетентність вчителя хореографії*» – це властивість особистості, що виявляється в здатності до педагогічної, виконавської та балетмейстерської діяльності, теоретичній й практичній готовності вчителя хореографії до викладання хореографії в системі шкільної та позашкільної освіти, спроможність результативно діяти, ефективно розв'язувати стандартні та проблемні ситуації, які виникають у практичній педагогічній діяльності. Отже, професійна компетентність вчителя хореографії – це особистісна характеристика, яка включає професійно-педагогічні якості, художньо-естетичні потреби, інтереси, знання, вміння та навички, які формуються під впливом професійного середовища і сприяють успішності процесу засвоєння теорії, методики та практики педагогіко-хореографічної діяльності, духовно-творчому становленню особистості майбутнього фахівця.

Традиційно за видами компетентності поділяють на загальні (ключові), які мають універсальний характер не прив'язаний до якоїсь предметної галузі (здатність до навчання, креативність, володіння іноземними мовами,

базовими інформаційними технологіями тощо) та спеціальні (фахові), які залежать від предметної галузі, визначають профіль освітньої програми, кваліфікацію випускника і роблять кожну освітню програму професійно-орієнтованою [13].

Вчені засвідчують, що основним компонентом компетентнісного підходу є поняття «ключові компетенції» – константні групи, без оволодіння якими людина не може успішно жити та діяти в суспільстві.

Під ключовими компетенціями Г. Жуков розуміє міжкультурні й міжгалузеві знання, уміння і здібності, властивості (якості) особи, необхідні для адаптації і продуктивної діяльності. Він зазначає, що ключові компетенції вчителя відображають культуру педагога і підрозділяються на: професійно-педагогічні, соціально-мотиваційні, інформаційні, комунікативні, креативні [3, с. 153].

Г. Куракова зауважує, що ключові компетентності універсальні за своїм характером і ступенем застосування і їх формування здійснюється в рамках кожної навчальної дисципліни. Під ключовими навчальними компетенціями осіб, які навчаються, вона розуміє: здібності людини встановлювати зв'язки між знаннями й реальною ситуацією, здійснювати прийняття вірного освітнього напрямку і відпрацьовувати алгоритм дій для його реалізації в умовах невизначеності [6].

Аналізуючи погляди українських вчених, О. Пометун зазначає, що загальна (ключова) компетентність є об'єктивною категорією, яка фіксує суспільно визнаний комплекс певного рівня знань, умінь, навичок, ставлень тощо, які можна застосовувати в широкій сфері діяльності. Вона може бути визначена як здатність людини здійснювати складні поліфункціональні, поліпредметні, культуродоцільні види діяльності, ефективно розв'язуючи відповідні проблеми. Кожна з таких компетентностей передбачає засвоєння студентом не окремих, не пов'язаних один з одним елементів знань, умінь, а оволодіння комплексною процедурою, в якій для кожного виділеного напрямку її набуття є відповідна сукупність освітніх компонентів, що мають особистісно-діяльнісний характер [9].

У Педагогічній Конституції Європи виділені 7 ключових компетентностей, якими має володіти вчитель XXI століття: комунікативна компетентність; компетентність самоідентичності; компетентність справедливості; лідерська компетентність; дослідницько-аналітична компетентність; здатність навчатися протягом життя; емпатія [8]. Найважливішою компетентністю педагога XXI століття визначено вміння забезпечити навчальне середовище, яке сприяє благополуччю кожного учня і формує його багатий духовний світ.

Проект Tuning «Освіта» класифікує загальні (ключові) компетентності за трьома категоріями: інструментальні (когнітивні, методологічні, технологічні та лінгвістичні здатності; міжособистісні (навички спілкування, соціальна взаємодія та співпраця); системні (поєднання розуміння,

сприйнятливості та знань, здатність планування змін для удосконалення систем, розроблення повних систем) [1; 7].

Спеціальні (фахові) компетенції інтегрують в собі знання предмету навчання, методики його викладання і підрозділяються на: цільові, змістовні, проектні, рефлексивні та моніторингові.

Розглядаючи професійну компетентність вчителя хореографії ОПР «бакалавр», ми визначили, що виконання професійних функцій неможливе без наступних ключових професійних компетенцій: *інструментальні* (здатність до організації та планування, вміння застосовувати базові загальні знання, правильно розмовляти та писати різними комунікативними стилями (неофіційним, офіційним та науковим), вільно застосовувати наукові та хореографічні терміни; вміння працювати з комп'ютерними програмами; здатність розв'язувати проблеми і приймати рішення, здійснювати пошук інформації з різних джерел); *міжособистісні* (здатність до критичності та самокритичності, вміння працювати в команді, застосовувати організаторські здібності, позитивно ставитися до різних танцювальних культур, вміння спілкуватися та працювати в міжнародному середовищі, поважати творчі знахідки людей мистецьких професій); *системні* (здатність застосовувати знання на практиці, використовувати дослідницькі навички та вміння, проявляти лідерські якості, креативність, самостійність творчого мислення, прагнення до пошуку індивідуального хореографічного стилю, бажання досягти успіху в професійній сфері); *етичні* (знання та дотримання принципів етичного кодексу вчителя хореографії (творча незалежність, відповідальність тощо) педагогічної етики; повага гідності учасників навчально-виховного процесу).

Досліджуючи проблему формування професійної компетентності майбутнього керівника танцювального колективу, Д. Коробельнікова та І. Харченко зазначають, що фахова компетентність вчителя хореографії розглядається як здатність до освітньої діяльності на основі сформованих хореографічних, виконавських та педагогічних знань, умінь та навичок, досвіду емоційно-ціннісного ставлення до явищ хореографічного мистецтва відповідно до суспільних вимог та цінностей [5; 10]. Структура фахової компетентності майбутнього вчителя хореографії, на думку І. Харченко, має складатися з трьох компонентів: когнітивного (фахові знання), практично-творчого (хореографічні та педагогічні вміння), ціннісно-орієнтаційного (ціннісні орієнтації особистості в професійній сфері), які забезпечують успіх педагогічної діяльності [10].

На наш погляд, підготовка вчителя хореографії за ОПР «бакалавр» має включати наступні фахові компетенції:

- володіти базовими загальними знаннями, а саме: історія, теорія та практика хореографічного мистецтва, методика виконання та викладання різних видів хореографії (класичний, народно-сценічний танець та ін.);
- здатність використовувати основи теорії та методології

хореографії в професійній діяльності, проектувати і здійснювати освітній процес хореографічного навчання з урахуванням соціокультурної ситуації та рівня розвитку хореографічних здібностей учнівського колективу в системі шкільної та позашкільної освіти;

– знати характерні особливості танцювальної культури різних національностей, активно вивчати та популяризувати український народний танок;

– бути обізнаними з сучасних напрямів хореографічного мистецтва, вміти критично ставитися до модних танцювальних течій;

– здатність створювати танцювальний репертуар різного рівня складності відповідно до соціальних та культурних потреб суспільства;

– здатність до саморозвитку на основі рефлексії результатів своєї професійної діяльності, здатність користуватися освітньо-комунікаційними технологіями, знаходити та використовувати інформацію з різних джерел (електронних, письмових, архівних та усних) згідно з поставленою задачею.

Загальні та спеціальні компетенції, як правило, не можуть бути цілком сформовані однією дисципліною або практикою. Набуття студентами компетентностей є циклічним інтегративним процесом, в якому окрім змісту освіти важливі також форми, технології навчання і викладання. Саме компетентнісний підхід є тим пріоритетним напрямом, який орієнтує на виконання основних завдань освіти: навчання, самовизначення, самоактуалізацію, соціалізацію і розвиток індивідуальності.

Вважаємо, що процес формування професійної компетентності майбутніх учителів хореографії має базуватися на наступних принципах: принцип відповідності змісту навчального процесу завданням та кінцевим результатам професійної підготовки студентів; принцип інтеграції змісту навчання, встановлення взаємозв'язків між окремими дисциплінами, розділами, темами, що передбачає неперервну, змістовну професійну підготовку; принцип професійно-педагогічної спрямованості; принцип творчої самореалізації студента; принцип об'єктивності оцінювання навчальних досягнень; принцип індивідуалізації.

На основі аналізу літератури та власного педагогічного досвіду роботи у вищому навчальному педагогічному закладі, ми визначили, що на ефективну підготовку компетентного вчителя хореографії можуть впливати наступні педагогічні умови:

– організаційно-педагогічні (забезпечення інтегративної цілісності процесу формування професійної компетентності майбутнього вчителя хореографії; узгодженість навчального та робочих планів, розробка критеріїв оцінювання рівня компетентності, матеріально-технічне оснащення навчальних занять та самостійної роботи студентів);

– змістовно-методичні (актуалізація можливостей навчальних предметів для формування професійної компетентності майбутнього фахівця, визначення та корегування змісту навчальних занять, інтеграція

різних дисциплін, використання сучасних інформаційних технологій навчання на заняттях з дисциплін професійної та практичної підготовки);

– технологічні (коригування контрольних-оцінювальних підходів до результатів навчання, використання практико-орієнтованих технологій, інтерактивних форм та методів навчання);

– акмеологічні (здійснення діагностики розвитку студентів, стимулювання процесу їх саморозвитку, створення системи мотивації та атмосфери співпраці між усіма учасниками освітнього процесу, орієнтація майбутнього вчителя на самооцінку професійної компетентності).

В процесі підготовки професійно компетентного вчителя хореографії доцільно використовувати професійно-орієнтовані технології навчання: тренінги, навчальні ігри, дискусії, розв'язання проблемних методичних задач, навчальні проекти, відеоспостереження тощо. Це може значно покращити показники успішності студентів, сприяти свідомій активізації їх саморозвитку, професійного самовдосконалення, підвищенню інтересу до наукової та творчої діяльності, формуванню індивідуального педагогічного та балетмейстерського стилю.

Застосування професійно-орієнтованих технологій навчання є підготовчим етапом перед проходженням студентами практики в хореографічних колективах. Це дає можливість проводити самоспостереження та самоаналіз власного професійного самовдосконалення, вміння застосовувати на практиці теоретичні знання, використовувати педагогічні технології і прийоми педагогічного менеджменту, проводити науково-дослідні та творчо-пошукові експерименти. За результатами практики студенти можуть оцінити свої здібності й можливості по відношенню до обраної професії вчителя хореографії, рівень своєї професійної компетентності.

У процесі навчання студентів-хореографів доцільно залучати до участі в різноманітних навчальних проектах («Хореограф ХХІ століття» – бачення професійної компетентності ідеального вчителя хореографії майбутнього), творчих проектах (флешмоби, майстер класи: «Презентація своєї майбутньої професії», «Україна – єдина країна!», «Ми за здорову націю!»), наукових гуртках та творчих лабораторіях («Мистецтво класичного танцю: пошуки та здобутки», «Лабораторія народного (сучасного) танцю», «Проблеми та перспективи відродження фольклору України в хореографічному мистецькому просторі») тощо.

Рівні сформованості професійної компетентності визначаються за результатами навчання. Так, програмовими результатами навчання студентів-хореографів ОПР «бакалавр» можна вважати наступні:

1. Здатність демонструвати базові знання з теорії та методики хореографії в традиційних сферах застосування та в нових ситуаціях, розуміти та інтерпретувати вивчене, прогнозувати майбутні наслідки навчання на основі отриманих знань.

2. Здатність орієнтуватися в основних світових подіях, які відбуваються в мистецькому хореографічному просторі, визначати і формулювати проблеми, вміти аналізувати їх, виражати власну думку, вирішувати спірні питання щодо особистісних переконань та етичних міркувань, брати участь у дискусіях з колегами.

3. Здатність визначити та аналізувати сучасний стан хореографічного мистецтва, соціальні запити, аналізувати моделі хореографічного навчання, порівнювати традиційні та інноваційні методи навчання, позитивно оцінювати хореографічний репертуар, рівень хореографічної майстерності виконавців.

4. Обізнаність з різних видів хореографії та суміжних видах мистецтва; орієнтація в передових світових танцювальних школах, у вкладі провідних хореографів минулого та сучасності в розвиток хореографічного мистецтва.

5. Здатність до прояву виконавських навичок, наявність танцювальної чіткості, технічності, легкості, пластичності, музикальності та артистичності виконання танцювальних рухів, комбінацій, концертного репертуару.

6. Здатність вивчати, аналізувати, узагальнювати, систематизувати передовий хореографічний досвід та застосовувати провідні ідеї у власній педагогічній діяльності.

7. Здатність до пошуку та практичної апробації власних інноваційних ідей, аналізу та аргументації результатів експериментального пошуку; здатність використовувати відповідну термінологію та інтерпретувати факти зрозумілою та чіткою мовою.

8. Здатність вивчати фольклорні джерела та створювати сценічні версії танцювальних фольклорних танців із збереженням їх першооснови.

9. Здатність аналізувати програми хореографічного навчання, розробляти зміст власних програм, планувати хореографічну діяльність.

10. Здатність організовувати дитячий колектив, застосовувати індивідуально-диференційований підхід до кожного учня, прогнозувати результати його навчання.

11. Здатність визначати завдання та розробляти зміст різних видів хореографічних занять (уроків), добирати ефективні методи навчання, методично грамотно підходити до проведення занять.

12. Здатність проводити різні види виховної роботи в хореографічному колективі, етично вирішувати конфліктні ситуації.

13. Здатність створювати танцювальний репертуар різного рівня складності для концертних та конкурсних програм, усвідомлено підходити до визначення актуальності ідейно-тематичної основи номеру, здатність аналізувати та розробляти сценарії концертних програм.

14. Здатність популяризувати хореографічне мистецтво серед населення, використовувати засоби агітації щодо навчально-виховного, розвивального та оздоровчого аспектів хореографії.

15. Здатність до подальшого навчання, пошуку власного індивідуального педагогічного, виконавського та балетмейстерського стилю.

Отже, узагальненим результатом процесу формування професійної компетентності майбутнього вчителя хореографії є загальна готовність до діяльності, зокрема готовність до дій у конкретних ситуаціях. Зміст компетентності змінюється відповідно до умов життя і вимог до професійної діяльності. Розвиток ключових і фахових компетенцій фактично визначає зміст підготовки фахівців, результатом якого має стати якісне виконання професійних функцій.

Наш досвід показує, що впровадження компетентнісного підходу при підготовці майбутніх учителів хореографії дозволяє не лише застосовувати вихідні знання та вміння, але й формує здатність до практичної діяльності в конкретних професійних ситуаціях, сприяє творчому вирішенні професійних проблем, а також дозволяє легко орієнтуватися в професійному середовищі та володіти культурою праці.

Перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження ми вбачаємо в уточненні структури професійної компетентності майбутніх учителів, визначенні та експериментальній перевірці інноваційних технологій підготовки студентів до керівництва дитячим танцювальним колективом в умовах розвитку сучасного суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вступне слово для Проекту Тюнінг – гармонізація освітніх структур у Європі: Внесок університетів у Болонський процес. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.unideusto.org/tuningeu/images/stories/documents/General_Brochure_Ukrainian_version.pdf
2. Жмура І. Засоби формування фахових та загальножиттєвих компетенцій у майбутніх інженерів у процесі вивчення правових дисциплін / Ірина Жмура // *Нова педагогічна думка*. – 2012. – № 1. – С. 187–192.
3. Жуков Г. Н. Основы общей и профессиональной педагогики: учебное пособие // Г. Н. Жуков, П. Г. Матросов, С. Л. Каплан; под общ. ред. Г. П. Самницкой. – М. : Гардарики, 2005. – 382 с.
4. Иванов Е. О. Компетентностный подход в соотношении сознаниево ориентированным и культурологическим [Электронный ресурс] / Е. О. Иванов // *Интернет-журнал «Эйдос»*. – 2007. – 30 сентября. – Режим доступа : <http://www.eidos.ru/journal/2007/0930-23.htm>.
5. Корабельнікова Д. С. Сутність і структура фахової компетентності вчителя хореографії / Д. С. Корабельнікова // *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету*. Серія: Педагогічні науки. – Бердянськ : БДПУ, 2010. – № 4. – 336 с.
6. Куракова Г. В. Теоретический анализ дефиниции «ключевые учебные компетентности» [Электронный ресурс] / Г. В. Куракова // *Интернет-*

- журнал «Эйдос». – 2011. – № 8. – Режим доступа : <http://www.eidos.ru/journal/2011/0831-03.htm>.
7. Методичні рекомендації з розробки освітньо-професійних і освітньо-наукових програм та навчальних планів першого і другого рівнів вищої освіти / Укл. Р. М. Вернидуб, Т. М. Кащенко, О. О. Субіна. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова. – 2015. – 64 с.
 8. Педагогічна Конституція Європи/ – Електронний ресурс. – Режим доступу : <http://www.argue.org/index.php/uk/chasopys-yevropeiski-pedahohichni-studii/pedahohichna-konstytutsiia-yevropy>.
 9. Пометун О. І. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті / О. І. Пометун // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : «К.І.С.», 2004. – С. 64–70.
 10. Харченко І. Проблема формування професійної компетентності майбутнього керівника танцювального колективу [Електронний ресурс]. – Режим доступа : http://library.udpu.org.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/41/visnuk_8.pdf.
 11. Хуторской А. В. Технология проектирования ключевых и предметных компетенций // сб. трудов: Инновации в общеобразовательной школе. Методы обучения / А. В. Хуторский. – М. : ГНУ ИСМО РАО, 2006. – С. 65–79.
 12. Шишов С. Е. Мониторинг качества образования в школе / С. Е. Шишов, В. А. Кальней. – М. : Педагогическое общество России, 1999. – 85 с.
 13. Reference Points for the Design and Delivery of Degree Programmes in Education. – http://www.unideusto.org/tuningeu/images/stories/Publications/Education_brochure.pdf.